

OMEMBA SLOVANOV V PESMI MARTINA IZ BRAGE NA PORTUGALSLEM

JARO ŠASEL

V komemorativni notici, napisani največ kakih 5 let po smrti Martina iz Brage (20. marec 579), nadškofa Galicije (od ok. 570), aludira na njegovo pesem historik Gregorius Turonensis v *Zgodovini Frankov* z besedami (V 38) *versiculos qui super ostium sunt a parte meridiana in basilica sancti Martini ipse composuit* (sam je sestavil pesmico, ki je nad južnim vhodom v baziliki sv. Martina). Pesem je nastala leta 558 in je mišljena — kar izhaja tudi iz njene vsebine — kot monu-

mentalno epigrafsko posvetilo tega leta dograjene katedrale¹ v samostanu *Dumio* pri svebski metropoli *Bracara Augusta* (danes Braga), ki ga je bil Martin ustanovil kmalu po letu 550, bil njegov opat, od leta 556 pa škof. Zavetnik katedrale, njegov soimenjak in sonarodnjak sv. Martin iz Tura — po rojstvu iz mesta *Savaria* (danes Szombathely) v Panoniji — je bil hkrati patron Galije. Z Martinom iz Brage ga je vezala poleg imena tudi skupna domovina Panonija.

*Post evangelicum bissemi dogma senatus,
Quod regnum Christi toto iam personat orbe,
Postque sacrum Pauli stilum, quo curia mundi
Victa suos tandem stupuit siluisse sophistas,
Arctous; Martine, tibi in extrema recessus
Panditur inque via fidei patet invidia tellus.
Virtutum signis meritorum et laude tuorum
Excitat affectum Christi Germania frigans,
Flagrat, et accenso Divini Spiritus igne
Solvit ab infenso obstrictas Aquilone pruinas,
Immanes variasque pio sub foedere Christi
Adsciscis gentes. Alamannus, Saxo, Toringus,
Pannonius, Rugus, Sclavus, Nara, Sarmata, Datus,
Ostrogothus, Francus, Burgundio, Dacus, Alanus,
Te duce, nosse Deum gaudent. Tua signa Suevus
Admirans didicit fidei quo tramite pergat,
Devotusque tuis meritis haec atria claro
Culmine sustollens, Christi venerabile templum
Constituit, quo clara vigens, Martine, tuorum
Gratia signorum votis te adesse fatetur
Electum, propriumque tenet te Gallia gaudens
Pastorem, teneat Gallicia tota patronum.*

Po evangelijski čisti resnici, ki dvanajst izbrancev z njo kraljestvo je Kristusa vsemu oznanjalo svetu, in po pisalu presvetega Pavla — ob njem je premagan zbor sveta obstrmel, umolknil zbor je sofistov —, tebi Martin, do konca odprti so severni kraji, zemlja, poprej neprehodna, zdaj vere potém je odprta. S hvalo vseh tvojih zaslug in s čudeži tvoje kreposti mrzla Germanija zdaj za vero se v Kristusa vnema, v ognju gori, ki ti si vžgal ga z Duhom božanskim. Ti od sovražnega Severa slano ledeno preganjaš. Ti za pobožno zavezništvo s Kristusom sam pridobivas vrsto velikih rodov: Aleman in Saks in Turingec, Rug, Slovan, Naran, Sarmat in Dat in Panonec, Frank, Ostrogot, Burgund, Dačan in Alan se raduje zdaj, da Boga je pod tabo spoznal, ob čudežih tvojih Sveb se učil je, kako in kam pot vere ga vodi. Tvojim zaslugam predan sezidal te svete je dvore, v vrh jih sijajni povzdignil je, v Kristusa slavno svetišče. Z njimi priznava, Martin, da njegovim molitvam in prošnjam živo pomagala milost preslavna je čudežev tvojih Ti, ki pastirja te svojega Galija z radostjo kliče, bodi Galiciji vsej priprošnjik in mogočen zavetnik!

(Prevedel K. Gantar)

Poemo sestavlja 22 prozodično skoraj nepoprečnih heksametrov. Netočnosti: 3 dolgi i v besedi *stilum*; 12 končni dolgi o v *Saxo* je uporabljen kot kratak; 14 enako v *Burgundio*; 15 *Suevus* je trozložno; 20 da bi bilo skladno z metrom, bi morala elizija v *te adesse* postati dolg zlog, Barlow svetuje hiat in kratki te.

Variae lectiones (navajam le tiste, ki so relevantne za mojo analizo): 13 *sclabus* kodeks 8093, *narra* k. 10029, *sarmatus dñu* k. 10029, *danus* k. 2832³; 14 *ostrogotus* k. 2832 in 8093, *histrogotus* k. 10029, *brugundio* k. 10029 [*Dacus*] *dus* popravek v k. 8093², *duas* k. 10029.

K prevodu. Prevod skuša biti kolikor mogoče dobeseden, ponekod je besedni red iz metričnih razlogov zamenjan.

Antični pisci in poeti večkrat naštevajo dolge vrste barbarskih plemen, ki so v 4., 5. in 6. stoletju ogražala imperij ali ga uničevala. Tako Hieronim v 60. pismu, Dracontius

v delu *Romulea* V 34—35 ali Sidonius Apollinaris, *Carmina* V 47ss². Tudi Martin se je trudil, da bi jih spravil v ritem in verz, kar se mu je v glavnem posrečilo. Plemena, ki jih navaja, so v tem času razen treh dobro znana, tudi drugod omenjana, številni njihovi pripadniki so se z Atilo borili na Katalavnskih poljanah in se z njim vrnili v Panonijo.³ Težave povzročajo *Nara*, ki bi jih morda skušali identificirati z *Nori*(ci), če Martin ne bi notiral predvsem le plemena, ki so vdirla v imperij, in ne plemena, iz katerih je bil imperij sestavljen;⁴ verjetno gre torej, menim, za germansko pleme, ki je v neki povezavi z *Naristi*.⁵ Za *Datus* v isti vrstici približuje *varia lectio* kodeksa 2832³ *Danus* (delno nakazuje to tudi 10029, glej zgoraj), pleme, ki ga omenja tudi anonimni geograf iz Ravene (IV 13).⁶ Izraza sta se v zgodnjem in visokem srednjem veku dejansko često zamenjavala (prim. celo ime srednjeveškega učenjaka *Martina iz Dacije*; pravilno bi bilo iz Danske). Za nas posebej zanimivo pa je in o tem bo

govora niže, da je epigrafsko prvič omenjen *Sclavus*.⁷

Martinova pesem je hvalnica sv. Martina iz Tura. Kompozicijsko je tridelna, 6 + 10 + 6; v prvem izraža veselje, da je ves severni svet po Martinovi zaslugi spoznal Kristusa, v drugem precizira, da so to predvsem Germani, pa tudi številna druga plemena, posebej Svebi, ki so zgradili katedralo, ker so — tako ugotavlja v tretjem delu — spoznali čudežno moč njegove vere in si ga izbrali za zavetnika svoje domovine.

Tudi iz vsebine pesmi je razvidno, da je bila pisana kot posvetilni epigram ob dograditvi cerkve, posvečene sv. Martinu iz Tura, svetniku, ki je prav sredi 6. stoletja igral pomembno vlogo v življenju svebske kraljevske družine. Sv. Martin iz Tura, ki je bil zelo priljubljen pri ljudstvu dežele Galicije, je namreč — tako so verovali — čudežno ozdravil za gobavostjo obolelega kraljeviča. Na kak način se je v Galiciji razširilo ravno češčenje sv. Martina iz Tura, je težko točno reči, vendar je gotovo, da so ga v deželo zanesle misijonske akcije med Svebi, predvsem tudi Martinova. Za lažje razumevanje naj podam kratek oris zgodovinskega dogajanja v Hispaniji tik pred zlomom zahodnega rimskega imperija in malo po njem.

Rimsko dominacijo v Hispaniji so leta 409 v več valovih zrušili germanski vpadniki, predvsem Svebi, Vandali in Vizigoti.⁸ Okoli 420 so Svebi poselili Galicijo, kjer so 165 let ostali neodvisni od Vizigotov, ki so kontrolirali ostali del polotoka, razen najjužnejšega področja, ki je bilo v bizantinskih rokah. Prestolnica Svebov, ki so ob naselitvi bili pagani, je postala *Bracara Augusta*. Katoliški kler je pred njimi po večini pobegnil iz dežele; preostalega je podpirala cerkev vsega imperija, predvsem sevda Rim, pa tudi npr. Jeruzalem.⁹ Leta 448 je misijonskim in političnim akcijam uspelo, da se je svebski kralj

Rehiarius z ljudstvom pokristjanil¹⁰ in ustvaril s tem za Svebe konfliktno situacijo z arijanskimi Vizigoti. A že deset let nato (458) je politični igri uspelo, da je njegov naslednik Remismundus povabil iz Galije Narbonensis, ki so jo tudi kontrolirali Goti, v Galicijo arijanskega škofa Ajaksa, in dežela se je poarijanila. Ajaks je užival tudi podporo vseh Gotov. Slabih 100 let kasneje pa je kralj Hararic imel gobavega sina. Zaobljubil se je odstopiti od arijanstva, če bi sin ozdravel, posebej, ker je slišal o čudodelstvih na grobu sv. Martina v Turu. Takšna je vsaj oficialna rimskokatoliška verzija, ki zakulisne politične borbe ne omenja. Vendar ne kaže pozabiti, da so začeli prav v teh letih ponovno pritiskati Goti na Kordovo in na hispanške katolike za časa vladanja Agile I., proti kateremu se je dvignil tudi uzurpator Athanagild, ki je brez nadaljnega prejel bizantinsko vojaško podporo. Tako je leta 552 priplula tja flota, ki jo je vodil Justinijanov admiral, specialist za gotška vprašanja Liberius.¹¹ Točno v istem času — komaj je dvomiti, da v sklopu teh borbenih akcij krščanstva proti arijanstvu v Hispaniji* — pa je iz Svete dežele prispel v Brakaro pokristjanjevat arijanske Svebe soimenjak svetnika iz Tura, Martin, ki je pozneje dobil vzdevek *Bracarensis*.

Princ je ob njegovem prihodu dejansko ozdravel in oče je z ljudstvom vred postal kristjan,¹² se postavil s tem proti vizigotskemu arijanstvu, s čimer je avtomatično podprl rimsko ortodoksnost skupino med njimi, kar je že leta 576 pripeljalo do vojnega spora. Ne polnih 10 let kasneje so Vizigoti okupirali Galicijo, kjer pa ortodoksnosti niso preganjali.

Martinus Bracarensis je bil rojen v Panoniji, kot je napisano na nagrobniku, čigar metrično besedilo (Barlow str. 283. Vives² 275) si je sam sestavil.

*Pannonitis genitus, transcendens aequora vasta,
Galliciae in gremium divinis nutibus actus,
Confessor Martine, tua hac dicatus in aula,
Antistes cultum institui ritumque sacrorum,
Teque, patrone, sequens famulus Martinus eodem
Nomine, non merito, hic in Christi pace quiesco.*

Rojen v Panonijah, širna prostranstva morjá sem prebrel,
božji namig me v naročje Galicije semkaj prignal je,
v dvoru sem tvojem, Martin spoznavalec, prejel posvečenje,
božje čaščenje in svete obrede kot škof sem uvajal,
tebi, zavetnik, sledil kot Martin sem pod istim imenom,
ne po zaslugah, in tukaj zdaj v Kristusa miru počivam.

(Prevedel K. Gantar)

Isto provenienco spričujeta zanj tudi dva njegova sodobnika in prijatelja, Venantius Fortunatus in Gregorius Turonensis. Prvi je Martinu napisal pismo, kjer diskutira z njim o filozofiji, in mu priključil poemo, v kateri so naštetih veliki pokristjanjevalci celih dežel: sv. Pavel Ilirije, Matej Etiopije, Martin iz Tu-

* Na kar bi lahko kazal tudi izraz na njegovem nagrobniku *divinis nutibus actus* (glej niže), ki se nanaša lahko tudi na Justinijana, božjega predstavnika, borca za krščansko zmago po vsem imperiju; se pravi, da je bila Martinovi akciji dodeljena politična vloga in borbi za podreditev vizigotskega kraljestva.

Martinova pot iz sirmijskega območja v Brakaro (pikčasto). Pot Liberijeve flote leta 552 (črtkasto). Kontakti med svebsko Brakaro in frankovskim kraljestvom (črta-pika; Turones, danes Tours). Iz Tarvisija je bil doma pesnik Venantius Fortunatus; iz Savarije, danes Szombathely, pa sv. Martin Turonensis.

ra Galije ter Martin iz Brage Galicije. Pišoč o njem, nadaljuje: *Pannoniae, ut perhibent, veniens e parte Quiritis*. Pismo je bilo napisano okoli leta 575. prim. *Monumenta Germaniae Historica, Auctores antiquissimi IV 101—106*. Malo kasneje je Gregorius Turonensis v delu *Historia Francorum V 37* zapisal: *Hoc tempore [579] et beatus Martinus Galliciensis episcopus obiit, magnum populo illi faciens plactum. Nam hic Pannoniae ortus fuit et exinde ad visitanda loca sancta in Orientem prope-rans, in tantum se litteris inluit ut nulli secundus suis temporibus haberetur* (V tem času je preminil tudi blaženi Martin, škof Galicije, kar je povzročilo onemu ljudstvu veliko žalost. Izviral je iz Panonije, odšel od tam na vzhod, da bi obiskal svete kraje in se toliko izobrazil, da ni imel para v svojem času). Te vrstice je Gregor pisal med leti 580 do 584; primerjaj tudi njegovo delce *De virtutibus s. Martini I 11*, kjer v poglavju *De Gallis Suavis conversis*, ki ga je napisal med leti 573 in 579, omenja, da je prišel *Martinus de regione longinqua* (*Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Merovingicarum I 594—596*). Po Gregorju iz Tura je podatek povzel okoli leta 1000 tudi Aimonius, menih iz benediktinskega samostana Fleury (dép. Loiret), v delu *Historia Francorum* (glej Migne, *Patrologia Latina CXXXIX 719*): *Ea tempestate beatus Martinus migravit Galliciensis ad Dominum. Hic Pannonia oriundus, loca sancta in Oriente circumiens, itd.*

Analize so pokazale,¹³ da je bil Martin škof 23 let (Gregor je zaokrožil močno navzgor; govori namreč o 30 letih), da je bil za škofa posvečen 5. aprila 556, in da je domneva, ki jo je predložil C. P. Caspari v delu *Martin von Baracara's Schrift De Correctione Rusticorum* (Christiania 1883) str. II, kjer stavlja Martinovo rojstvo med leta 510—520, vseka-

kor torej v čas, ko je bila južna Panonija pod dominacijo Teoderika Velikega, dokaj točna.

Če poskusimo v naslednjem stopiti za korak preko dognanj, ki so jih predložili dose-danji raziskovalci, kaže najprej precizirati, da Martin iz Brage ni bil gotskega pokolenja oziroma pripadnik kakega drugega plemena, ki jih našteva. Že s samim naštevanjem, če-tudi ne bi upoštevali, da gre pretežno za ari-janska plemena, je nakazano, da sam stoji zunaj njih. Po vsem sodeč je bil Roman. To spričuje duh njegovih del, široka izobrazba in šolanje, ki je iz njegovega pisanja razvid-no, pa tudi njegova življenjska pot. Vpraša-mo se seveda, ali so Romani tedaj še mogli organizirano živeti v Panoniji in v kateri Panoniji.

Ilirik je bil po Diokletijanovi in Konstan-tinovi upravni razdelitvi imperija vključen v centralno prefekturo skupaj z Afriko in Ita-lijo, provinci Pannonia inferior in Pannonia superior, ki sta spadali v Ilirik, pa razde-ljeni na Panonijo Savijo, Panonijo Valerijo, Panonijo I in Panonijo II. Vendar je bil Ili-rik iz upravno-varnostnih razlogov v teku 4. stoletja iz centralne prefektуре večkrat izlo-čen in organiziran sprva občasno kot samo-stojna prefektura, ki je bila po Teodozijevi smrti leta 395 dodeljena zahodnemu imperi-ju, medtem ko je vzhodni imperij stalno te-žil za tem, da si jo pridobi. Rezultat je bil, da je bila v tej politično-administrativni bor-bi med obema imperijema Panonija iz var-nostnih razlogov pri Italiji, medtem ko je vzhodni imperij odločal o mezijsko-traških in makedonskih področjih. De facto je bil nek-daj enotni Ilirik torej razdeljen. Ko je leta 437 zahodni imperij pogodbeno prepustil Sa-vijo in Valerijo v poselitev in upravo Hu-nom, je Panonija II s Sirmijem in Bassianami kot glavnima mestoma avtomatično pripadla vzhodu. Po hunskem zlomu so leta 455 Goti sklenili z vzhodnim imperijem pogodbo za Savijo in Valerijo, ju prejeli ter kmalu ta-ko odločno obvladali položaj v centralnem Balkanu, da se jih je Bizancu le z velikim političnim naporom in s tem, da je žrtvoval zahodni imperij, posrečilo odstraniti. Teode-rik Veliki jih je leta 489 odvedel na zahod in zasedel Italijo. Vendar je Savijo in Pa-nonijo II (s Sirmijem in Bassianami) Teoderik Veliki že leta 504 priključil gotskemu kra-ljestvu, kar je bilo zaradi naraščajočega pri-tiska novo naseljenih in razvijajočih se ple-men v Panoniji potrebno iz varnostno-taktič-nih razlogov. Pod gotsko upravo je prostor ostal do gotsko-bizantinske vojne leta 535, ko je ves Balkan zasedla vzhodna armada in ga držala do avaro-slovanskih zmag. Sirmijski

prostor je leta 536 uspelo zasesti Gepidom, ki so s tem 30 let pozneje povzročili propad bizantinske oblasti v centralnem Balkanu. Medtem ko so bassiansko regijo v neposrednem sosedstvu sirmijske s soglasjem Bizanca začasno poselili Heruli.

Za našo analizo je pomembno zgolj, da je bil v začetku 6. stoletja večji del province Valeria celo *de iure* komajda še pod vzhodno oblastjo — v resnici je bil tedaj gepidski in delno že slovanski — in da je Panonijo Savijo in Panonijo II leta 504 Teoderik Veliki priključil italškemu gotskemu kraljestvu, kjer sta ostali do začetka bizantinsko-gotske vojne, ko so ju za leto dve zasedle vzhodne čete in vključile v vzhodno civilno in cerkveno upravo. Že leta 536 so slednjo, kot rečeno, osvojili Gepidi. Kot kažeta Hieroklov administrativno-geografski pregled vzhodnega imperija, sestavljen pred letom 535 (*Synekdemos*)¹⁴ in Justinijanov odlok o cerkveni ureditvi Ilirika¹⁵ (*Novella XI* z dne 14. 4. 535) — oba iz časa, ki nas tu zanima, je človek, ki je pripadal vzhodni upravi, pod izrazom *Pannonia* razumel predvsem Srem (*Sirmiensis Pannonia*) ter kot v sotočju Drave in Save z Donavo (*Bassianensis Pannonia*). Iz teh dveh področij, prejkone iz slednjega, je izviral Martin, ker se samo ta politični položaj sklada s skupnimi podatki, iz katerih lahko približno rekonstruiramo njegov življenjepis. Poleg tega pa izhaja to tudi iz dejstva, ker, prvič, ne poudari, da je tudi on iz ožjega območja rojstnega mesta Martina iz Tura, kar bi bilo spričo ponosa, da je njegov soimenjak, pričakovati, in drugič, da je mladi Martin odšel dopolnjevati svojo izobrazbo na vzhod, predvsem v Palestino, kjer je bilo znanje grščine vsekakor nujno. Ker je v njegovem delu in pisanju tudi sicer močno zaznavna grška atmosfera,¹⁶ upravičeno sklepamo, da je izviral iz tistega dela Panonije, ki ga je Bizanc direktno upravljal. To je bila predvsem posavska Panonija od Sisicije na vzhod, ki si jo je leta 504 prilastil Teoderik Veliki, a leta 535 osvojil Belizar. Ravno ta datum bi tudi lahko bil odločilen za Martinov odhod na vzhod, kamor ga je gnala religioznost in želja po izobrazbi, kjer so bili veliki šolski centri, kjer je bilo varneje kot na Balkanu in kamor so se mu vrata za Justinijana začasno široko odprla.

Dejstvu, da je bil rojen (1) v Panoniji in (2) med leti 510-520, torej v času, ko je od dežele zelo malo ostalo pod rimsko jurisdikcijo, pa nas silita, da kritično preverimo tudi splošno sprejeto mnenje, da naj bi bila Panonija v tem času že povsem uničena in porušena.

Da je bila popolnoma uničena, ni govora. Prvič je arheološko dokazano, da je cela vrsta mest — in to ne le onih, katerih obstoj spričuje kontinuiteta imena — v tem področju obstajala vsaj do kraja 6. stoletja, če ne še nekaj dlje. Tako *Scarbantia*, *Mogentiana*, *Siscia*, *Sirmium*, iz sosednjega obrobja *Poetovio*, *Celeia*, *Teurnia*, *Emona*, *Naissus*, *Singidunum*.

Drugič je arheologija dokazala obstoj dolge vrste majhnih naselbin — nekaterih celo mestnega značaja — ki so se razcvetele posebej v 4., 5., in 6. stoletju. Tako Rifnik vzhodno pri Celju, Vranje nad Sevnico, verjetno tudi Brinjeva gora pri Slovenskih Konjicah, Bled, vrsta vil v Panoniji. Sem lahko uvrstimo tudi 'trdnjave po Panoniji', tisti Panoniji, ki je bila bolj *de iure* kot *de facto* bizantinska, in ki so jih leta 548 od Justinijana za vojno-politično zavezništvo proti Frankom prejeli Langobardi.

Pozabiti namreč ne smemo, da so bila skoraj vsa plemena zainteresirana na antičnih mestih in aglomeracijah — drugo je, kako so na to gledali meščani sami — ki so jih ekonomsko izkoriščala, bodisi da so se v njih naselila, bodisi da so jih vklopila v svojo administrativno organizacijo. To velja za vizigotsko kraljestvo v Hispaniji, celo za svebsko na Portugalskem, kot smo pravkar videli, za ostrogotsko v Italiji in na Balkanu, to velja tudi za Gepide, Herule in Langobarde; za Rugijce nam spričuje Eugippius v življenjepisu sv. Severina. To je veljalo tudi za Hune, ki jim je leta 437 Aetius odstopil v upravo Valerijo in Panonijo II.

V mestih na teh področjih so živeli tudi socialno-politično ugledni ljudje, ki so imeli dostop celo na Atilov dvor, na primer Romulus iz Poetovione, Tatulus in Orestes iz posavske Panonije (Priskos, frg. 7), enako Constantiolus, verjetno tudi tolmač Rusticius. To kaže, da je življenje sicer ne več v sklopu rimske, ampak neke druge organizacije, do neke meje teklo po starem tiru, ker se naseljenci niso spremenili.

Da je nekaj takih starih družin tedaj celo v Valeriji še normalno živelo, kaže na primer življenjepis Antonija, sina uglednih staršev (oče Secundinus, ime je zelo razširjeno po noriškem področju), ki je — rojen *circa Danubii fluminis ripas in civitate Valeria* — osemleten že po Atilovi smrti osirotel in bil poslan najprej *ad inlustrissimum virum Severinum* v Norik, po njegovi smrti leta 482 pa k svojemu stricu Konstanciju, ki je bil tedaj škof v Lavriaku (*Ennodius, De vita beati Antoni* 7, glej *Monumenta Germaniae Historica*, Auctores antiquissimi VII 186).

Marsikje je bila rimska centralna oblast zrušena, drugod je veljala delno ali jo je nadomestila druga, ki ni nujno bila niti slabša niti nezaželena kot v posameznih primerih spričujejo viri.¹⁷ Ljudje so si pomagali, kakor so vedeli in znali. Tako je bilo tudi z rodbino Martina iz Brage, ki je bil, kot vse kaže, v domačem prostoru deležen celo zelo dobre izobrazbe. Izobrazbena tradicija je bila v balkanskih provincah, posebej tudi v Panoniji, še do neke meje živa.

Mladostno šolanje in osnovno cerkveno izobrazbo je Martin prejemal v okolju, v katerem je tedaj prevladovala grška atmosfera. To atmosfero ima vsa ilirska teološka šola, kot jo naziva Zeiller,¹⁸ začenši z Viktorinom Poetovionskim. Pri Martinu je posebej opazen vpliv Nikete iz Remesiane (Bela Palanka v Srbiji).¹⁹ Značilno je, da je bil v Iliriku že kmalu po letu 405 zelo razširjen tudi življenjepis sv. Martina iz Tura, ki ga je napisal Sulpicius Severus (glej njegove *Dial.* III 20).

Hkrati se je človek po tedanjih panonskih mestih gibal v etnično nestabilnem in pestrem svetu, prihajal v kontakt z vsemi člani Atilove razsute plemenske zveze. pri čemer so na eni strani prevladali Goti,²⁰ ki so bili že krščansko obarvani, delno pismeni in šolanji, na drugi strani pa stari naseljenci, ki so morali biti v veliki meri romano-keltski.

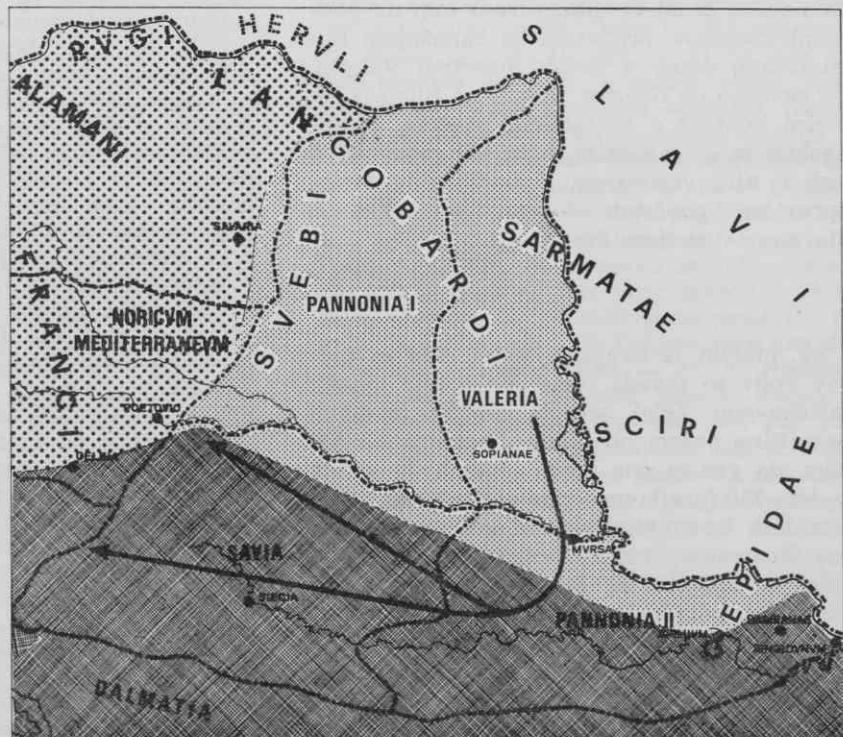
Tako je več kot verjetno, da se je mladi Martin spoznal tudi s starogotskim jezikom in keltščino, medtem ko je šolanje samo potekalo v principu v grščini in nekaj v latinščini.

Pleмена, ki jih v pesmi našteva, so mu torej ostala v spominu iz mladostnih osebnih kontaktov ter poznavanja v stari domovini, iz katere je — ob zavesti nestabilnosti življenja v Panoniji in s težnjo, izpopolniti se v Sveti deželi — emigriral na vzhod, brž ko je dorastel in se je ponudila tudi politična priložnost. Ta čas se ujema, kot smo že rekli, in komajda je mogoče v to dvomiti, z Justinijanovo zasedbo južno panonskega prostora leta 535.

Ni direktnih podatkov, da bi Martin kasneje vzdrževal stike z 'domovino' in tudi ni kajsi verjetno, da bi tam imel še kakega svojca sredi 6. stoletja. Indirektno pa neke 'stike' dokazuje predvsem dejstvo, da je gojil duhovno in kulturno zvezo s tedaj nadvse uglednim piscem Venantijem Fortunatom, po rodu iz bližine mesta Tarvisium (danes Treviso) ter si dopisoval verjetno tudi z Radevundo v mestu Poitiers — *civitas Pictavorum* (+ 585), visoko izobraženo hčerjo z Langobardi povezanega turinškega kralja, in njeno hčerjo, opatico Agnezo.

Za naštetá identificirana plemena imamo z izjemo Slovanov v tem času dokaj dobro

Panonski prostor okrog 536/550 z aproksimativno podanim etničnim položajem. Bizantinski prostor (karirasto), frankovska sfera (redko pikčasto), langobardsko-gepidsko-svebska sfera (drobno pikčasto). Puščica nakazuje smer, kamor je Bizanc usmeril Langobarde kot svoje zaveznike proti frankovskemu pritisku

dokumentacijo in ni dvoma, da so se tedaj gibala v Panoniji in njenem območju. Omemba Slovanov v Panoniji pa je prese- netljiva toliko, ker je epigrafsko izjemna in tudi sicer redka. Vzori, ki jim je Martin pri verzificiranju sledil, nekaterih plemen, mi- slim predvsem na Slovane, ne navajajo nik- dar. Odločil se je torej zelo spontano, da jih je vstavil v ritem in verz. Teoretično gleda- no, so v tistem času vsa navedena in identi- ficirana plemena (tudi Slovani) v resnici ži- vela v območju Panonije in se tam gibala. Zato je verjetno, da sta mu bili iz tega pro- stora znani tudi obe neidentificirani plemeni (*Nara, Datus*). Prav to je tudi znamenje, da ni pisal šablonsko, da je dejansko vedel za vrsto plemen, med njimi za Slovane, oziroma se jih spominjal. Mislim torej, da v verodo- stojnost podatka ni dvomiti.

Na katere Slovane je utegnil konkretno misliti? Po Niederlejevih²¹ analizah pronica- jo Slovani sporadično v Panonijo in njeno območje že od 2. stoletja dalje, pozneje in- tenzivneje z Goti v času hunske zveze. Že pred Justinijanom so Slovani masovno pro- drli po Donavi navzgor do Karpatov.²² Šte- vilne osebe slovanskega porekla so v tistem času v bizantinski službi (zlasti v vojski),²³ kjer dosežejo tudi najvišje oficirske čine. Na vzhodni in italjski fronti sodelujejo Slo- vani kot enotne vojaške formacije v bizan- tinski armadi.²⁴ Vsi tisti, ki jih je Bizanc intenzivno pritegnil, so postali kristjani. Slo- vani pa so tedaj dokumentirani tudi na pod- ročjih Gepidov, predvsem na današnjem Ro- munskem, delno v rimski provinci Valeria, ter severno od Donave, morda na Slovaškem. Stalni kontakt s krščanskim svetom, bizan- tinskim in germanskim, je pustil gotovo sled tudi v njih verovanju. Tako je bil Martin upravičen podčrtati krščanstvo nekaterih Slovanov v svojem času.

*

Sv. Martin iz Brage, njegova dela in nje- gov vpliv so seveda teme, ki so bile mnogo raziskovane. Želel sem le osvetliti njegovo posvetilno pesem ob gradnji katedrale z vi- dika, da gre za eno prvih omemb Slovanov — leta 558 (prejkone z reminiscenco na dvaj- seta leta 6. stoletja) — in pokazati na ne- kaj elementov, ki bi lahko pripomogli k točnejši določitvi njegovega rojstnega pod- ročja, k poznavanju njegove vzgoje in du- hovnega obzorja. Obenem sem hotel poka- zati na zanimive ekumenske kontakte na prostoru nekdanjega imperija, ki je politič- no-upravno sicer razpadel, krščanstvo pa ga

je začelo povezovati in celo razširjati v ne- kak nov imperij (konkretno, kontakt Pale- stina-Luzitanija); dalje, na presenetljivo stvarnost njegovih podatkov in na stike, ki kažejo v smer njegove domovine Panonije, ter na dejstvo, da je prenesel izkušnje, zna- nje in tehniko ilirske teološke šole v Hispan- ijo, kar je še vse premalo proučena tema.

Za usodo cerkve in cerkvene organizacije v Hispaniji po vdoru Vizigotov in Svebov je bil zainteresiran ves katoliški svet, pose- bej seveda tudi papež, čigar skrb je bila cer- kvena rast po vseh sektorjih nekdanjega rimskega imperija. Zanimivo in značilno je, da tudi Jeruzalem. To so niti, ki so Martina potegnile na tako nenavadno in oddaljeno mesto. Znanje germanskega jezika, morda tudi keltščine, verska vnema, solidna izo- brazba posebej z misionarskih vidikov so pri tem igrali svojo vlogo.

V Hispaniji je bil tedaj potreben in za- želen tak človek, ki je poleg vsega našte- tega bil domač z barbarskim svetom zaradi stikov, ki jih je imel z njim še v panonski domovini. Predvsem je bilo važno, da so mu bili znani že iz Panonije²⁵ Svebi, ki so osvo- jili Galicijo, in enako Goti, ki so vladali v centralnih pokrajinah Hispanije.

OPOMBE

1. Prim. posebej Claude W. Barlow, *Martini episcopi Bracarensis opera omnia* (1950) 276 in op. 5. — Pesem ni ohranjena v originalnem napisu, marveč imamo tri srednjeveške prepise, katerih dva hrani *Bibliothèque Nationale* v Pa- rizu. To sta *Codex Latinus* 2832 (na listu 117v) in *Codex Latinus* 8093 (lista 32^r—32^v). Prvi je pisan v južni Franciji sredi 9. stoletja in je v glavnem skrbno delo, vendar je boljši drugi, pisan tudi v 9. stoletju, morda v Lyonu, v vi- zigotski pisavi in s hispanskimi dialektičnimi posebnostmi. Kvalitetno najslabši je tretji iz 9./10. stoletja, ki ga hrani *Biblioteca Nacional* v Madridu pod štev. 10029 (lista 61^r—61^v). Hi- storiat, opise, analizo in objave teh kodeksov obravnava podrobno Claude W. Barlow v delu *Martini episcopi Bracarrens opera omnia* (1950) 277—279, na katerega se v glavnem naslanjam tudi pri naslednjem pregledu dosedanjih edicij. Prvi je edine tri ohranjene pesmi sv. Martina (gornje posvetilo, lastni metrični epitaf [glej ni- že] ter posvetilo za samostanski refektorij) pre- kone na osnovi drugega pariškega kodeksa (8093) objavil J. Sirmond v delu *Beati Eugenii Toletani opuscula* (Paris 1619) 57—58, oziroma v drugi ediciji tega dela z naslovom *Opera va- ria II* (Paris 1696) 907—908. Do konca 19. stolet- ja so poslej pesmi zgolj ponatiskovali, nihče ni izkoriščal rokopisnih zapisov. Tako korpus *Magna bibliotheca veterum patrum et antiquo- rum scriptorum ecclesiasticorum*, ed. M. de La

Bigne, vol. XV (Köln 1622⁵) ter v ponatisih poznejše *Maxima bibliotheca*. Joannes Tamayo de Salazar, *Anamnesis sive commemoratio omnium sanctorum Hispanorum* II (Lugdunum 1652) 329. H. Florez, *España sagrada* XV (Madrid 1759) 448—449 (v drugi izdaji iz leta 1787 na str. 450—451). Dalje v: *Collectio PISAURENSIS* VI (Pisauri 1766) 252—253. A. Gallandi, *Bibliotheca veterum Patrum* XII (Benetke 1778) 288 (izpisano po Tamayu). Caetano Brandão, *Vida e opusculos de S. Martinho Bracarense* (Lisbona 1803) 283—284. Migne, *Patrologia Latina* LXXII (Paris 1849) col. 51 (po Gallandiju).

Kritične edicije so pripravili: R. Peiper, *Alcimi Ecdicii Aviti Viennensis episcopi opera quae supersunt, Monumenta Germaniae Historica, Auctores antiquissimi* VI 2 (1883) 194—195 (ki je lahko upošteval in obdelal pariški kodeks 2832 in madridski). J. B. De Rossi, *Inscriptiones Christianae Urbis Romae* II 1 (1887) 269—270 (ki je baziral na pariškem kodeksu 8093 in madridskem). Iz njega je pesmi ponatisnil in komentiral E. Hübner v delu *Inscriptionum Hispaniae Christianarum supplementum* (Berlin 1900) 65—66. Vse tri rokopise sta vsak v svoji moderni, kritični ediciji upoštevala José Vives, *Inscripciones Cristianas de la España romana y visigoda*, (Barcelona 1942) str. 119 (oziroma v drugi izdaji iz leta 1969 na str. 119 št. 349) ter zgoraj omenjeni Claude W. Barlow v že citiranem delu na str. 282. — 2. Prim. Barlow 276. M. Manitius, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters* I (1911) 110. O. Bardenheuer, *Geschichte der altchristlichen Literatur* V (1932) 379—388. — 3. Posebej, na primer Rugi, Goti, Burgundi itd. — 4. Hübner (str. 66) komentira v zadregi in ne prepričljivo: *Nara et Datus num ad Naram Africae urbem et Datum Thraciae aurifodinis clarum referendi ignoro*. Navidez so izjema Panonci, ki jih notira, morda tudi Daki, vendar so bili eni in drugi že dolgo zunaj imperija. — 5. Prim. L. Barkóczy, 'Die Naristen zur Zeit der Markomannenkriege', *Folia archaeologica* 9 (1960) 91 ss. — 6. *Thesaurus linguae Latinae*, onom. III 60 vrste 1—3 s. v. Datus ugotavlja: *gens ignota, fortasse Scythica*. — 7. K imenski obliki prim. — poleg starih analiz — tudi P. Beneš v zborniku *Classica atque mediaevalia Jaroslao Ludvíkovský octogenario oblata* (Brno 1975) 126. — 8. Prim. k naslednjemu M. Torres, 'Las invasiones y los reinos germánicos de España' v monumentalnem delu *Historia de España*, ki ga je organiziral R. Menéndez Pidal, vol. III (1940) 38—39. P. B. Gams, *Die Kirchengeschichte von Spanien* (Regensburg 1862—1879). E. A. Thompson, *The Gots in Spain* (Oxford 1969). W. Reinhart, *Historia general del reino hispanico de los Suevos* (Madrid 1952) passim. K. Schäferdiek, *Die Kirche in den Reichen der Westgoten und Sueven bis zur Errichtung der westgotischen katholischen Staatskirche* (1967), posebej 170. D. Claude, *Geschichte der Westgoten* (1970) passim. — 9. Ohranjeno je npr. pismo prezbiterja Avita v Brago (RE II 2398 št. 6). Prim. tudi notice v delu C. P. Caspari,

Martin von Bracara's Schrift De Correctione Rusticorum (1883) str. III. op. — 10. *Idat. Chron.* 448. *Isid. Hist. Suev.* 87. — 11. J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire Romain* (Paris 1918) 581 sl. meni, da so pri tem sodelovali tudi krščanski Franki. Prim. predvsem E. Stein, *Histoire du Bas-Empire* II (1949) 562 in 820. — 12. *Isid. de vir. ill.* 35 (PL LXXXIV 1100) in *Historia Gothorum Vandalorum et Suevorum* 90. — 13. Barlow 2. — 14. Po tem delu (657) ima prefektura Ilirik na pričetku Justinijanove vlade 13 provinc, ena od teh je sirmijsko-basianska Panonija. — 15. Kjer precizira: *et pars secundae Pannoniae quae in Bacensi [prav: Bassianensi] est civitate*. Prim. tudi Novello CXXXI z dne 18. 3. 545. V. Popović, *Mélanges d'École Française de Rome — Antiquité* 87 (1975) 447 meni sploh, da je treba pod Panonijo na vzhodu vedno razumeti Bassianae, ne tudi Sirmija. R. Egger zagovarja v svoji študiji 'Civitas Noricum', ki je ponatisnjena v njegovem zborniku *Römische Antike und frühes Christentum* I (1962) 116 ss, da se mesta v kasni antiki skrajno reduciranih provinc jamejo nazivati enostavno po le-teh. Posebej prim. S. Dušanić, 'Bassianae and its Territory', *Archaeologia Jugoslavica* 8 (1976) 67—81. — 16. Vidno predvsem po tematiki njegovih orientalsko-grško vplivanih del (npr. *Sententiae patrum Aegyptiorum, De trina mersione, De Pascha*; dalje prevod dela *Verba seniorum*, ki ga je opravil njegov menih Paschasius, katerega je v Dumiu sam naučil grško). Nedvomno je dobro poznal tudi Pachomijevo samostanska pravila. Več o teh vplivih in delih daje Barlow str. 3—4. — 17. Prim. tudi B. Grafenauer, *Zgodovinski časopis* 4 (1950), predvsem pa G. Schnürer, *Kirche und Kultur im Mittelalter* I (1927) 101 ss. — 18. Zeiller (gl. op. 11) 556, in ki je bila zaradi vodilnih učiteljev in zaradi velike vloge Bizanca in Soluna kot sploh bližnjega vzhoda jezikovno predvsem grško obarvana. Grščina je prodrla celo v preproste ljudske sloje, kot kažejo spontani, improvizirani napisi v Sirmiju. — 19. Poznal ali pa pozneje porabljal je tudi dela Dionizija Malega, Hijeronima, Gregorja iz Tura, Avguščina, razna sinodalna akta, vladarske edikte, papeška dela, vrsto poetov, s Senekovo filozofijo se je aktivno ukvarjal. — 20. Prim. H. E. Giesecke, *Die Ostgermanen und der Arianismus* (Leipzig 1939). — 21. L. Niederle, *Původ a počátky Slovanů jižních*, svazek 1 (1906) na več mestih, predvsem str. 135. 146. 168. 293 itd. Prim. k naslednjemu tudi K. Jażdżewski, *Atlas do pradziejow Słowian* (Łódź 1949), za 6. stoletje posebej karti 13 in 14 ter korektivno k obema B. Zásterová, 'Les débuts de l'établissement définitif des Slaves en Europe méridionale', *Vznik a počátky Slovanů* 5 (1960) 34, dalje, H. Łowmianski, *Początki Polski* (1963) I 166—183, II 252, dalje, A. Točík, 'Slovakia na srednom Dunaji', izšlo v zborniku *O počiatkoch slovenských dejín* (Bratislava 1965) 25. — 22. Že do leta 525 na primer. K naslednjemu prim. Grafenauer (op. 17) 28 ss, ki navaja številne podrob-

nosti (na primer bolgarska ropanja po Trakiji že konec 5. stoletja in dalje). — 23. Na primer Hilboudios, Dobragedzas, Souarounas; glej Niederle 242. — 24. Leta 537 je pripeljal poveljnik Martin iz Valerije Belizarju v Italijo 1600 konjenikov, v veliki meri Slovanov (Prokopij, BG I 27, 1—2), ki so dokumentirani tudi pri oble-

ganju mesta Auximum in v bojih po Lukaniji. Leta 548 je vodil langobardski princ Ildigis 6000 Slovanov v Italijo; prim. Grafenauer (op. 17) 39. — 25. Do leta 537 so v Panoniji preostali Svebi živeli v povezavi z Goti, prim. B. Grafenauer, *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev* (1952) 417.

ORGANIZACIJA OBLASTI V OBČINI IZOLA PO LISTINAH IZ LETA 1253 IN 1260

MIROSLAV PAHOR

Izola je v historiografiji istrskih slovenskih mest najmanj raziskana. To je deloma razumljivo, ker je mestni arhiv leta 1903 pogorel. Vendar se je v Trstu in Benetkah pa tudi v Piranu ohranilo nekaj prav zanimivih dokumentov, ki tudi o Izoli marsikaj povedo. Tako je pod kolokacijsko številko 3.E 1/12°, ki obsega 32 pergamentov, ohranjena v Mestnem arhivu v Trstu (Archivio diplomatico) zanimiva listina, ki v marsičem pojasnjuje začetke komunalne ureditve v izolanski občini. 31 dokumentov zadeva zgodovino Pirana, zato je omenjeni zašel mednje najbrž po pomoti. Bodi kakorkoli, vreden je, da si ga ogledamo. V prostem prevodu se glasi:

V imenu gospodovem, amen. V letu od nje-govega rojstva tisočdvestotriinpetdesetem, v enajsti indikciji, na dan prvega maja v palači občine Izola, v generalnem svetu. V prisotnosti Wecela Amaldija, Walterama sina Simonovega in Nikolaja sina Rupredovega, ki je občinski komornik, in drugih, so konzuli Izole Johannes Bonvinus, Walteramus Blasius in Walteramus sin Urša po volji z dovoljenjem velikega in malega sveta postavili in imenovali Venerija Paisane in Menarda Nastasie za svoja zanesljiva poslanca, sindika, advokata in prokuratorja v pravdi, ki teče med gospo opatico samostana gospá Svete Marije v Ogleju in občino Izola pred gospodom Gregorijem iz Montelonga, presvetlim patriarhom svetega oglejskega sedeža in mejnim grofom Istre. Poslanca, sindika, advokata in prokuratorja (imata pravico) v zvezi s sporazumom ali dokončno sodbo ali na sami razpravi predlagati priče, protestirati, se pritožiti v celoti ali v posameznostih, ki bi jih smatrali za primerne v omenjeni zadevi oziroma pravdi. Kar bosta omenjena poslanca, sindika, advokata in prokuratorja omenjenih konzulov napravila, (bosta napravila) po volji velikega in malega sveta, z obljubo, da bosta spoštovala uka-

ze, da ne bosta nasprotovala nobenemu členu, ki bi (njihovemu delu) ugovarjal.

Jaz Abelardus, notar Izole, sem bil temu prisoten in kot že rečeno sem na ukaz omenjenih konzulov to napisal in potrdil.¹

Dokument nam v prvi vrsti pove, da je bila občina Izola podložna samostanu gospá sv. Marije v Ogleju. Dalje nam pove, da je bila v teku pravda med opatico omenjenega samostana in občino. Predvsem pa nam listina pove, da je Izola v tem času občina, ki je imela svoj veliki in mali svet, svoje konzule, notarja in komornika in da je imela ali si je vsaj lastila pravico imenovati prokuratorje, ki so jo zastopali v pravdi. Vse to v kratkem, komaj kakih 200 besed obsega-jočem dokumentu, ki pa pove še mnogo več, kot je videti na prvi pogled.

Da bi bilo stanje, ki ga podaja omenjena listina, bolj razumljivo, je treba poseči za dve stoletji in pol nazaj. Izola je bila majhno mestece na otoku, ki mu je pripadalo na severu ozemlje tja do Gažona, na vzhodu do pobočij zahodnega dela Šavrinov nad dolino Drnice, na jugu pa na eni strani do sredine vasi Čedlje in pobočja Kaštelirja nad Kortami, na drugi strani do rta Ronek in severnega dela Strunjanske doline. To ozemlje vključuje naselja Malija, Cetore, del Čedelj, Korte, Staro vas in Medošje s pripadajočimi zaselki. Ozemlje je majhno, reliefno precej razgibano in zelo primerno za nekatere agrarne kulture, kot so oljarstvo in vinogradništvo. Celotno imenovano ozemlje je na začetku 11. stoletja spadalo pod oglejski patriarhat. Leta 1031 se pojavi darilna listina, s katero je patriarh Popon daroval Izolo z vsem njenim ozemljem in drugimi pritlikljinami samostanu gospá svete Marije v Ogleju (extra muros), da bi izboljšal dohodke tistega samostana.² Kakšna je bila uprava samostana nad mestom v 11. stoletju, po obstoječih dokumentih ni mogoče dognati.